

Bevezetés a vallástudományba

8. A valláskutatás módszerei

Biró Tamás

biro.tamas@btk.elte.hu, <http://birot.web.elte.hu/>

2021. április 20-27.

Harmadik kidolgozandó feladat

- Harmadik kidolgozandó feladat a honlapon (a honlap alján):
<http://birot.web.elte.hu/courses/2021-valltud/valltud-hf3.pdf>
- Határidő: május 11-i óra: email ~~+ papíron is~~.
- Kérdés? Valami nem világos? Keressenek (e-mailben) minél előbb!
- Nem kap pontot, aki *(idén kevésbé, de gyakran okoz gondot)*
  - nem használ helyesírás-ellenőrzőt és nem figyel a központosásra, vagy
  - nincs bibliográfiája, vagy
  - a bibliográfiában olyan tételek vannak, amire nem hivatkozik a dolgozatban, vagy
  - a bibliográfia nem tartalmaz teljes bibliográfiai leírást (kiadó, kiadás helye, éve...).

Félévvégi *írásbeli* vizsga

- Kérdés?
- Tartalma: Id. a kurzusleírásokat. Próbafeladatsor lesz (*reklamáljanak!*)
- Helyszín: *t.b.a.*
- Időpontok:
  - Május X, XX, 10:00–12.00
  - (Június X, XX, 10:00–12.00)
  - Június X, XX, 10:00–12.00

Take-home vizsga?

Vizsga

- Írásbeli vizsga, 120 perc.
- Fogalmak meghatározása és kidolgozandó kérdések.
- Tartalma (ld. a kurzusleírást is):
  - Ami órán elhangzott és a prezentáción szerepel.
  - Haller. *Atlasz: Etnológia* (Athenaeum 2000 Kiadó: Budapest, 2007), pp. 228 – 255.
  - von Glasenapp: *Az öt világvallás* (Gondolat, 1972; Akkord, 2012²), pp. 195 – 211.
  - Komoróczy Géza, 'Elő-Ázsia'. In: Bodrogi Tibor et. al., *Mitológiai ábécé* (Budapest: Gondolat Kiadó, 1978, pp. 115–183), pp. 148–164.
- A jegy 40%-át teszi ki.
- Időpont?

*Próbavizsga
-feladatsor
a honlapon!*

Utóvizsga-időpont:

2019. január 10., csütörtök,	14 óra.
2019. január 31., csütörtök,	14 óra.

Bevezetés a vallástudomány módszereibe

A vallással való foglalkozás története dióhéjban

	Mi a vallás?	Hogyan tanulmányozható?	mióta?
<i>Teológia</i>	isteni akarat	a kinyilatkoztatott szöveg értelmezésével és elmélkedéssel	késő ókor
<i>Vallástörténet</i>	történeti jelenség	történeti-összehasonlító módszerekkel	17. század 19. század
<i>Vallásfenomenológia</i>	egyéni élmény	önmegfigyeléssel	20.sz. eleje
<i>Vallásszociológia</i>	társadalmi jelenség	szociológiai módszerekkel	19. sz. vége
<i>Vallásantropológia</i>	közösségi jelenség	terepmunkával	
<i>Valláspszichológia</i>	egyéni jelenség	pszichológiai kísérletekkel	20. század
<i>Kognitív vallástudomány</i>	a <i>Homo sapiens</i> faj jellemzője	fentiekkel, agyi képalkotó eljárásokkal, számítógépes modellezéssel...	20. sz. vége

A valláskutatás módszerei

1. A vallás mint „sui generis” jelenség:
  - a. *Teológia*
  - b. *Vallásfenomenológia*
2. A vallás mint történeti jelenség: *összehasonlító vallástörténet.*
3. A vallás mint társadalmi és antropológiai jelenség:
vallásetnológia (vallásnéprajz), vallásantropológia, vallásszociológia.
Funkcionalista megközelítések.
4. A vallás mint pszichológiai-biológiai jelenség:
Valláspszichológia és kognitív vallástudomány.
Evolúciós megközelítések.
5. A vallás mint szimbolikus jelenség: *vallásszemiotika.*

A vallás mint *sui generis* jelenség:
1. teológia.

Sui generis

- `A saját neméből [származó]': egyedi, önálló kategóriát alkot.
- Definíció: **definiálандóhoz** megadjuk a **kategóriát** (nemet, *genust*), majd **specifikáljuk** azon belül annak egyik elemét.

- Például:

„a **puli** olyan **kutya**, amelynek **hosszú a szőre**”.

„a **páros számok** olyan **egészek**, amelyek **2 többszöröse**”.

- Valláspszichológia:

„A **vallás** olyan **lelki jelenség**, amely ... ..

a valláspszichológia
célja a ... kitöltése

- Vallásszociológia, vallásantropológia:

„A **vallás** olyan **társadalmi, kulturális jelenség**, amely ...

a v.szocio, v.antropo
célja a ... kitöltése

- Vallástörténet:

„A **vallás** olyan **történeti jelenség**, amely ... ..

a vallástörténet
célja a ... kitöltése

Sui generis

- `A saját neméből [származó]': egyedi, önálló kategóriát alkot.
- Definíció: **definiálандóhoz** megadjuk a **kategóriát** (nemet, *genust*), majd **specifikáljuk** azon belül annak egyik elemét.
  - Például: „a **puli** olyan **kutya**, amelynek **hosszú a szőre**”.
- Ami *sui generis*, azt nem lehet így definiálni, mert önmaga alkotja azt a kategóriát, amelyen belül definiálni kellene: „A vallás olyan vallás...”.
- Ha *(feltéve, hogy azt gondoljuk, hogy)* a vallás *sui generis* jelenség, akkor
  - Nem tekinthető egy nagyobb csoport – például a tudományok, művészetek vagy pszichiátriai betegségek – alesetének.
  - Ezért a vallás nem redukálható biológiai, pszichológiai, társadalmi... fogalmakra.

Egyes vallástudományi irányzatok elfogadják ezt az állítást, mások nem: örök vita!

Teológia

NB: keresztény szóhasználat.
De: „JTS”!

- Szűk értelemben: Istenre (és az isteni világra) irányuló kutatás.
  - Racionális és szisztematikus kutatás, szemben például a misztikával.
  - Tudomány, amelynek kutatási tárgya Isten? Régebben annak tekintették.
  - Ma: attól függ, hogyan definiáljuk a *tudomány* fogalmát (vö. tudományfilozófiával).
    - A világ megismerése reprodukálható, empirikus adatok segítségével? — akkor nem.
    - Világnézetiileg semleges megismerő tevékenység? — akkor nem.
    - Adott paradigmát és módszertant követő szellemi tevékenység? — akkor talán.
    - Tudomány az, amit annak tartanak a tudósok? — attól függ, ki számít tudósnak.
- Tágabb értelemben része lehet:
  - Egyháztörténet, dogmatörténet: történelemtudomány (intézménytörténet, szellemtörténet).
  - Bibliatudomány: teológiai és történeti értelmezések, filológia, a szöveg története, stb.
  - Gyakorlati teológia: homiletika, liturgia, pasztorálpszichológia, katekézis, stb.
- Legtágabb értelemben: vallástudományt is beleértik egyesek.

A teológia történelem során változó besorolása

A teológia ágai, módszertana (1)

NB: keresztény
szóhasználat.
De: „JTS”!

- **Dogmatika:** a vallási tanítás meghatározása
— *normatív* tevékenység.
- **Szisztematikus teológia:** filozófiai (spekulatív) módszerek révén a vallási tanítás mélyebb megértése.
- **Biblikus teológia:** a vallás tanításának bibliai alapjai, hermeneutika révén.
- **Teodicea** (filozófiai istentan): tárgya kimondottan isten megismerése
  - **Istenbizonyítékok**
    - Isten igazságosságába vetett hit, a világban megfigyelhető igazságtalanság ellenére.
- **Morálteológia:** a vallás tanításának erkölcsstani következményei.

Módszertan:

előíró
(preskriptív)

magyarázó

értelmező

A teológia módszertana (2)

Erdő Péter, Vizi E. Szilveszter, Schweitzer József: *Hit, erkölcs, tudomány*. (Éghajlat Könyvkiadó, 2006), pp. 103–104.

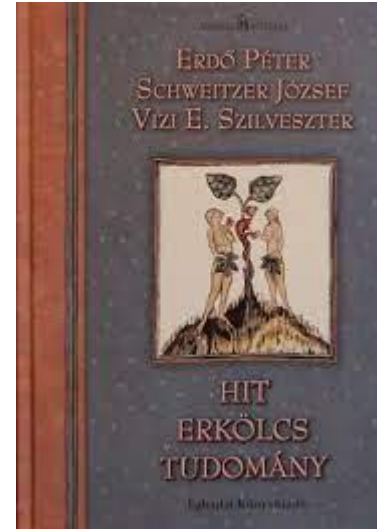
Vizi E. Szilveszter: A dogma soha nem lehet a tudós témája, **mivel nem kutatható**. A dogma szerintem kulturális terméke az emberiségnek, ezért nem működési területe a teológia a Magyar Tudományos Akadémiának.

Erdő Péter: Ezzel nem értek egyet. Az MTA régi alapító okmányai szerint ott nem a hittudomány tudomány jellegének kétségbe vonását találjuk, hanem hogy minden tudománnyal foglalkozik, az egy hittudományt kivéve. Kvázi nem tekinti magát illetékesnek az MTA arra, hogy a hittudomány kérdésével is foglalkozzék. A mi meggyőződésünk szerint **a teológia is valódi tudomány**, valódi ismeretekről szól, és azokat igazolható módon próbálja meg megszerezni, de hitünk szerint Istenről is tudunk bizonyos ismereteket nyerni (...)

A teológia módszertana (2)

(...)

EP: És minden tudománynak van a tárgyához mért sajátos módszere. II. János Pál pápa a katolikus teológiáról azt mondja, hogy abban az Egyházi Tanítóhivatalhoz való hűség módszertani követelmény. Nem korlátja a tudományos kutatás szabadságának, hanem módszertani előfeltétele annak, hogy az adott diszciplínát katolikus teológiaként műveljék. (...) Természetesen más szemszögből is lehet azt a szellem-történeti folyamatot vizsgálni, de ha nem tartjuk magunkat a Tanítóhivatal intencióihoz, nem azt tartjuk mérvadó ismeretforrásnak, akkor az nem katolikus teológia, hanem vallástörténet vagy egyéb diszciplína lesz.

Erdő Péter, Vizi E. Szilveszter, Schweitzer József:
Hit, erkölcs, tudomány
(Éghajlat Könyvkiadó, 2006),
pp. 103–104.

A vallás mint *sui generis* jelenség:
2. *vallásfenomenológia*

Fenomenológiai filozófia

- Megalapító: Edmund Husserl (1859 – 1938).
- Maurice Merleau-Ponty (1908 – 1961). Lásd még: Heidegger, Sartre, Levinas, stb.
- A kutatás tárgya nem az anyagi világ maga, hanem a fenomének:
  - a megfigyelő, megismerő
  - *intencionális élménye* – tudatosodott élmény!
  - a világ valamely tárgyával kapcsolatban. *(Itt tárgy = bármely létező.)*
  - A valóság leképeződése a megfigyelő tudatában,
  - és annak egyes szám első személyű megélése, leírása (*qualia*).
- Ez a leképeződés azonban nem automatikusan jön létre:
az elménkben lévő fogalmak, gondolatok, képek, nyelv stb. révén keletkezik.
  - Jelentést az élmény ad a világ tárgyainak: ahogy azok leképeződnek az élményben.

Fenomenológiai filozófia (folyt.)

- A kutatás tárgya nem az anyagi világ maga, hanem a fenomének:
  - a megfigyelő, megismerő
  - *intencionális élménye* – tudatosodott élmény!
(Itt tárgy = bármely létező.)
  - a világ valamely tárgyával kapcsolatban.
  - A valóság leképeződése a megfigyelő tudatában,
  - és annak egyes szám első személyű megélése, leírása (*qualia*).
  - Ez a leképeződés nem automatikus: elménk fogalmai, gondolatai, képei... révén.
  - A világ tárgyainak jelentése: ahogy azok leképeződnek a megfigyelő élményében.
- A fenomenológus a fenoméneket előítéletektől mentesen írja le.
- Fenomenológiai redukció: (a világ létét nem tagadjuk, de) figyelmünket az intencionális élményekre és a fenoménekre összpontosítjuk.
  - Ezt a módszert a vallási jelenségekre alkalmazva kapjuk a *vallásfenomenológiát*.

Vallásfenomenológia

A fenomenológiai módszer (fenomenológiai redukció) a vallásra alkalmazva:

- Nem tudjuk, de nem is érdekel, hogy mi van a világban
- (létezik-e transzcendens. Feltételezik, hogy létezik, de ami fontosabb, az)
- A vallásos egyén (*homo religiosus*) vallásos élménye, ahogy ő, egyes szám első személyben, megéli a vallásosságát.
- Ezt igyekszik a vallásfenomenológus előítéletektől mentesen, világnézetileg semleges módon leírni, vallástörténeti kontextusba ágyazni, stb. – ezért tekinti a módszerét (objektív) tudományosnak.

Vallásfenomenológia

„a vallás lényegének a *Szent* létezését és megmutatkozását, a valóság szent és profán dimenzióinak elkülönülését, az embernek a világ szent – és transzcendens – rendjével való találkozását veszi, módszertani alapjának pedig a *fenomenológiai filozófia* eljárását tekinti. A vallásfenomenológia lényege a vallási jelenségek gazdag sokféleségének néhány alapvető létdimenzióra való leszűkítése és az egyedi, alkalmi eltérésektől elvonatkoztató ábrázolása, amelynek intellektuális keretét az ember mint *homo religiosus* közvetlen tapasztalata és szemlélete, tartalmát pedig a vallási jelenségek gazdag sokfélesége adja. [...] a Szent megjelenésének, megmutatkozásának olyan motívumaira épül, mint a Szent terének és idejének elemzése, a szent személyek, viszonyok és cselekvések tipológiájának megalkotása.”

(Horváth Pál: „Vallásfenomenológia”, in: *Magyar Virtuális Enciklopédia*. MTA Filozófiai Kutatóintézet, 2004. <http://www.enc.hu/1enciklopedia/fogalmi/valltud/vallasfenomenologia.htm>)

A vallásfenomenológia legfontosabb képviselői

Rudolf Otto (1869 – 1937), német evangélikus lelkész

- 1917: *Das Heilige - Über das Irrationale in der Idee des Göttlichen und sein Verhältnis zum Rationalen* (A Szent: Az isteni eszméjében rejlő irracionális és viszonya a racionálishoz).
- Homo religiosus: a vallásos ember, akinek az intencionális élményét írjuk le.
- Numen, numinózus – az isteni, a Szent megtapasztalása. Nem racionális, nem érzéki, tárgya az én-en kívül van. *Ganz andere*: visszavezethetetlen bármely más érzésre, tapasztalásra. A fenomenológiai módszer alkalmazása a vallásos élményre: a teremtmény rettegése a teremtőtől: „*Mysterium tremendum et fascinans*” (‘megrettentő és lenyűgöző misztérium’).

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e4/RudolfOtto.jpg>

A vallás másra
nem redukálható,
sui generis jelenség

A vallásfenomenológia legfontosabb képviselői

Gerardus van der Leeuw (1890 – 1950)

- Holland teológus, lelkész, vallástörténész a Groningeni Egyetemen (és 1945-46-ban politikus, oktatásügyi miniszter)
- *Phänomenologie der Religion* (1933)
- Husserl, Rudolf Otto (G. vd L előszót ír 1928-ban az *A Szent* holland fordításához) és mások hatására részletesen kidolgozza a vallás fenomenológiáját.
- Introspekció → a vallási élmény pszichológiája → a vallástörténetben megfigyelt jelenségek kategorizálása.

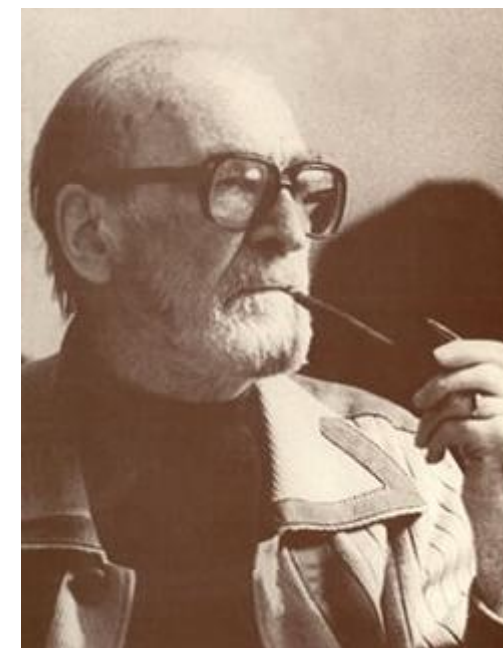

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/56/Gerardus_van_der_Leeuw.jpg

A vallásfenomenológia legfontosabb képviselői

Mircea Eliade (1907 – 1986): román származású, az USA-ban dolgozó író és vallástörténész.

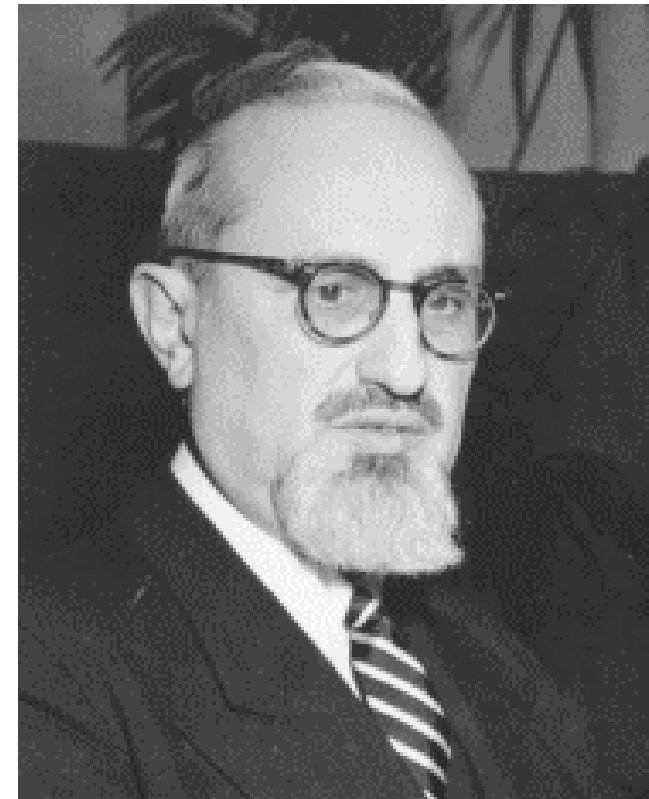
- Legfontosabb művei:
- *Az örök visszatérés mítosza* (1949)
- *A szent és a profán: a vallási lényegről* (1957)
  - Szent: az emberi tapasztalás egyik dimenziója, amely nem vezethető vissza semmi másra (pszicho, szocio-ra).
  - Bevezeti a *szent tér* és *szent idő* fogalmát: a térnek, időnek a vallásos ember által megtapasztalt „inhomogenitása”
- *Vallási hiedelmek és eszmék története* (1976-83)
  - Teljes vallástörténet 3 kötetben, mint a *Szent* megnyilvánulási formáinak története.

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/8/8c/Mircea.eliade.jpg>

A vallásfenomenológia hatása a zsidó vallásfilozófiára

Joseph Baer Soloveitchik („a Rav”, 1903 – 1993):
neves rabbicsaládban született Oroszországban, jesiva után
a berlini egyetemre megy. A New York-i Yeshiva University
rabbiképzőjének a vezetője, az amerikai ortodoxia egyik vezetője.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/f/fe/Rav_Joseph_Soloveitchik.gif

- Fontos filozófiai művei: *Halakhic Man* (eredetileg héberül: *Is ha-halakha*, 1944), *The Lonely Man of Faith* (1965), *Halakhic Mind* (1944-ben írta, 1986-ban jelenik meg).
- Halakhic Man: három emberi prototípus fenomenológiája:
  - *Cognitive man*: célja a világ megismerése és megértése.
  - *Homo religiosus*: a lét félelmetes misztériumát éli meg.
  - *Halakhic man*: a személyiségében rejlő „a priori képek” révén közelít a valósághoz.

Normatív-kognitív
megközelítés a
Sinai-hegyen kapott
Tóra segítségével.

A vallás
mint pszichológiai jelenség

Valláspszichológia: két jelentés

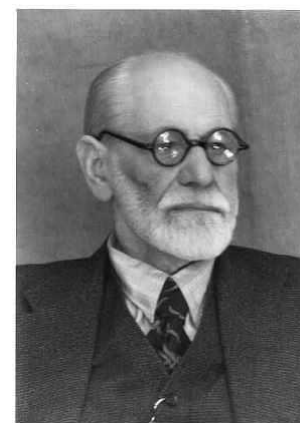
1. Pszichológiai kérdések vallási kontextusban:

- Pasztorálpaszichológia: a lelki vezető (pap, lelkész, rabbi...) munkájának pszichológiai aspektusai (pl. gyászfeldolgozás, beteggondozás, hittantanítás során életkori sajátosságok stb.)
- Pszichológusi támogatás vallásos emberek részére, akár általános, akár a vallásos hitből, életformából, közösségből fakadó speciális problémák esetén. Milyen speciális szempontok merülnek fel? Hogy oldható meg?

2. A vallás mint pszichológiai jelenség — azaz nem *sui generis* jelenség:

A vallási élmény összehasonlítható más lelki jelenségekkel, hasonló módszertannal kutatható, és hasonló fogalmi rendszerrel írható le.

A vallás
- *mint lelki támasz?*
- *mint ópium?*

A vallás mint pszichológiai jelenség

- A vallás mint egyének viselkedési mintája.
- Mi a vallás **funkciója** (= társadalomban betöltött szerepe)?
  - „Egészséges, normális” vagy „beteg, abnormális” viselkedési minta? [Mi a normalitás?] Például Freud szerint inkább abnormális, Jung szerint normális viselkedési minta. Esetleg az *ateizmus* az, ami abnormális?
  - Kognitív vallástudomány (pl. R. McCauley: *Why Religion is Natural and Science is not?*): a vallás mint az emberi agy/elme tevékenységének velejárója?
  - Milyen funkciókat lát el? Pl. társ-i kohéziót teremt közös értékrend garantálásával.
- A vallás mint evolúciós termék / melléktermék: azért jött-e létre a *Homo sapiens* törzsfejlődése során, mert evolúciós előnnyel jár? (A vallással rendelkező populáció sikeresebb? Vö. a funkcionalista megközelítésekkel.)

Kognitív vallástudomány

- A vallás mint biológiai jelenség: **biológiai, pszichológiai fogalmak és módszertan**
  - A *Homo sapiens* faj agyának struktúrája teszi lehetővé a vallást: mi ez a struktúra?
Ahogy tetszik: a vallás mint az emberi agy terméke / a vallásos agy mint a teremtő Isten terméke
- A vallás az **agyban** (= biológiai szerv) / elmében (= „mentális számítógép”)
  - Alulról felfelé: neurológia.
  - Felülről lefelé: számítógépes modellezés.
- Néhány új gondolat:
  - A teológiai korrekt vallásosság és az intuitív vallásosság szembeállítása
  - „Hiperaktív ágens detektálás” („arc a felhőkben”)
- A vallás megjelenése a biológia **evolúció** során:
a vallás *adaptáció* (vagyis evolúciós előnnyel jár) vagy *melléktermék*?
- Kísérleti módszertan: kísérletes kognitív pszichológia vallási jelenségek kapcsán.

A vallás mint társadalmi jelenség

Max Weber (1864–1920, a huszadik század meghatározó társadalomtudósa)

„(...) mi itt egyáltalán nem a vallás »lényegével«, hanem egy meghatározott fajtájú **közösségi cselekvés feltételeivel és hatásaival** foglalkozunk (...) A vallásos vagy mágikus cselekvés eredetét tekintve evilági **rendeltetésű**. A vallás vagy a mágia parancsolta cselekedeteket azért kell végrehajtani, »hogyan jól élj, és hosszú életed legyen a földön«. Még az olyan – főleg városi népeknél előforduló – rendkívüli eseményekhez sem kapcsolódott semmiféle túlvilági várakozás, mint amilyen a föníciai tengerparti városokban szokásos emberáldozat volt. A vallásos vagy mágikus indíttatású cselekvés (...) **racionális** – legalábbis viszonylag racionális – cselekvés: ha nem is szükségképpen célokhoz és eszközökhöz, de mindenképpen tapasztalati szabályokhoz igazodó cselekvés.”

*Vallás mint társadalmi viselkedési minta.
Mi a funkciója? Racionális v. irracionális?*

Max Weber. *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme: Vallásszociológiai írások.*
Közlő: Simon Róbert, *A vallástörténet klasszikusai: Szöveggyűjtemény* (Bpest.: Osiris, 2003: 458).

Társadalomtudományok

- Szociológia: tipikusan kvantitatív módszerek, nagyobb mintán.
  - Vallásszociológia: Pl. templomlátogatás alakulása társadalmi rétegenként a 20. században.
- Néprajz = etnológia = etnográfia: Pl. a **szekularizáció** mint társadalmi jelenség.

A 19. század végén két irány, két motiváció.

  - *Volkskunde*: saját népünk „romlatlan népi múltjának” feltárása.
  - *Völkerkunde*: „egzotikus”, Európán kívüli népek feltárása.
  - *Vallásetnológia*: a népi vallásosság és „egzotikus” vall. hiedelmek, szokások, rítusok.

A 20. század során a kettő konvergál + saját kultúránk feltárása is → antropológia.
- Antropológia: tipikusan kvalitatív módszerek, terepmunkával.
  - Néprajz + elméleti és módszertani keretek. (Lásd későbbi diákon.)
  - Amerikában az antropológia négy ágáról beszélnek: *szocio-kulturális antropológia*, *fizikai* [biológiai] *antropológia*, *régészeti antropológia*, *nyelvészeti antropológia*.

Ferdinand de Saussure

https://hu.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_de_Saussure#/media/File:Ferdinand_de_Saussure.jpg

Szemiotika

- Szemiotika: a jelek, jelrendszerek tudománya.
- Jel: jelölő + jelentés.
- A vallás mint *társadalmi konvención alapuló* jelrendszer.
(Vö. a nyelv mint társadalmi konvención alapuló jelrendszer)

Strukturalizmus

1920-as évektől (1957-ig) strukturalista nyelvészet, majd az 1950-es, 1960-as években strukturalizmus az irodalomtudományban, antropológiában, stb.

- Ferdinand de Saussure (1857–1913; 1916-ban jelent meg: *Cours de linguistique générale*)
- Jelrendszer: jelek strukturális viszonya (*un système où tout se tient*).
- A jelek struktúrákba szerveződnek: pl. kisebb jelekből nagyobb jelek rakhatók össze; pl. szembeállíthatók egymással (ellentétes jelentés – eltérő jelölő).

Émile Durkheim

(1858–1917, francia zsidó családból)

https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%89mile_Durkheim#/media/File:Emile_Durkheim.jpg

A vallás mint társadalmi jelenség

- A vallás mint a társadalom tagjainak viselkedési mintája.
- Mi a vallás **társadalmi funkciója** (= társadalomban betöltött szerepe)?
  - „Racionális” vagy „nem racionális” viselkedési minta? [Mi a racionalitás?]
  - Milyen funkciókból áll? Pl. közös rítusok, a társ. meghatározó intézményei...
  - Milyen funkciókat lát el? Pl. társ-i kohéziót teremt közös értékrend garantálásával.
  - Ld. korábban: mítoszok, rítusok funkciója.

• A vallások által deklarált **ideális** ↔ a vallásos egyének és közösségek mindennapi gyakorlata, a **valóság**.

• A laikus intuitív felfogása, véleménye ↔ a specialista teológiailag korrekt felfogása.

Ld. korábbi diákat, pl. szakrális tárgyak kapcsán

Nem szabadulunk a vallástörténettől

- Egy-egy kutató munkája lehet szinkrón jellegű: azt kutatja, hogy itt és most (vagy ott és akkor) milyen a vallásosság.
- De ezekből a kutatásokból nagyon gyakran születnek diakrón narratívák: hogyan alakult, fejlődött egy vallás, avagy az emberiség vallásossága?
- Nagyon sok vallástudományi elmélet **NAGY** vallástörténeti elképzeléssé áll össze, végső soron – főleg a 20. század második feléig – a többség vallástörténetet ír, (kimondott vagy ki nem mondott) erős hipotézisekre építve:
  - akár szociológiai megközelítésből (pl. Karl Marx),
  - akár fenomenológiai megközelítésből (pl. Gerardus van der Leeuw, Mircea Eliade),
  - akár pszichologizáló megközelítésből (pl. Freud, Jung és a többi pszichoanalitikus valláselmélet) írnak a témáról.

*Köszönöm a figyelmet,
és vizslát következő alkalommal!*